
BÜLBÜL – ELMİ TƏDQIQAT MUSIQI KABİNETİNİN RƏHBƏRİ VƏ TƏŞKİLATÇISI KİMİ

Tarixi şəxsiyyətin həyatı – bir fəaliyyət sistemidir. Bu sistem çərçivəsində individ tarixi dünyanın təsirini qəbul edir, formalaşır və sonra özü tarixi dünyaya təsir edir (V. Diltey). Azərbaycan xalqının bir çox görkəmli, dahi şəxsiyyətlərinin, eləcə də, musiqiçi və bəstəkarlarının həyat və fəaliyyəti bu fikirlərin doğruluğunu təsdiq edir. Onlar yaratdıqları sənət inciləri ilə, xalq yolunda, vətən naminə fəaliyyətləri ilə Azərbaycan musiqi tarixinin taleyini, müqəddaratını həll etmiş, musiqimizi parlaq gələcəyə aparan inkişaf yoluna istiqamətləndirmişlər.

Belə şəxsiyyətlərdən biri də görkəmli müğənni Bülbül (Murtuza Məmmədov) olmuşdur. Bülbül Qarabağda doğulub boya-başa çatmış, Qarabağ mühtinin təsirinə məruz qalmış, musiqi mədəniyyətini bütünlüklə mənimsəmiş, bütün istedadlı insanlar kimi, tək bir sahə ilə məhdudlaşmamış, həm xalq mahnıları, aşiq havaları, muğamları, xalq poeziyasını və s. dərindən qavrayaraq “içinə hopdurmuş”, “cəh-cəh” vuran səsilə Azərbaycan “bülbülü”nə çevrilmiş, bir şəxsiyyət kimi zənginləşmiş, yetişmiş və son nəticədə, əldə etdiyi bilik və bacarığını xalqına ötürmüş, torpağına ərməğan etmişdir,

Bülbül milli xarakterin bütün tipik xüsusiyyətlərini özündə birləşdirən bir şəxsiyyətdir. Bülbül “milli ruhu” özündə daşıyan, milləti təmsil edən ən parlaq simalardan biridir. Həyat yoldaşı Adilə xanım onun həyat və fəaliyyətini “Qəhrəmanlıq” adlandırmışdır. Bu doğrudan da belədir. Onun fədakar fəaliyyəti, həqiqətən, xalq və millət yolunda böyük bir qəhrəmanlıq idi. Alovlu bir mübarizin vətən naminə böyük qəhrəmanlığı. Bu baxımdan, Bülbülü ən böyük vətənpərvər Azərbaycanlı kimi dəyərləndirmək mümkündür.

Bülbülü, xalqımız, ilk növbədə, qeyri-adi, geniş diapazonlu, gözəl səsə malik müğənni, el havalarının, muğamların, bəstəkar əsərlərinin gözəl ifaçısı, Koroğlu obrazının parlaq təfsirçisi və s. kimi tanıyır. Bu, onun fəaliyyətinin əsas sahəsidir, lakin hamısı deyil. Müğənninin yaradıcılıq və fəaliyyət sahəsi

olduqca genişdir. Onun elmi, pedaqoji, ictimai, təşkilati, folklorçu və s. kimi fəaliyyəti də musiqi ictimaiyyətinə məlumdur. Lakin bu sahədə gördüyü işlərin miqyası o dərəcədə böyükdür ki, bunu ayrıca olaraq tədqiq və təbliğ etmək, xalqa çatdırmaq, bu günümüz üçün olduqca vacibdir.

İndi xalqımız zəngin, təkrarolunmaz musiqi irsimiz – heyrətamiz xalq mahnılarımız, oynaq rəqslərimiz, müdrik muğamlarımız, qədim və zəngin aşiq yaradıcılığımızla haqlı olaraq fəxr edir. Nəzərə alaq ki, bu sərvət Bülbülün və onun yaratdığı ETMK-nin fəaliyyəti sayəsində toplanmış, qorunmuş və bu günümüzdə gəlib çatmışdır. Əgər bu tarixi şəxsiyyətin uzaqgörən, fədakar fəaliyyəti olmasaydı, biz bu sərvəti bəlkə də, itirə bilərdik və ya itirmək təhlükəsi ilə üz-üzə dura bilərdik. Qeyd edək ki, əksər xalqlarda olduğu kimi, xalqımıza məxsus bir çox bədii sənət nümunələri yox olaraq tarixə qovuşmuşdur. Ancaq nə yaxşı ki, Azərbaycan xalqı kimi güclü, özünü millət yolunda fəda edə biləcək böyük şəxsiyyətləri olan xalqlar vardır və onlar yaşamaq, inkişaf etmək, yaratmaq gücünə, qüdrətinə də malikdir.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan musiqi folklorunun toplanması və nota salınması işi 30-cu illərdən başlayaraq sistemli şəkildə aparılmağa başlamışdır. Konservatoriya nəzdində Elmi Tədqiqat Musiqi Kabinəsinin yaradılması bu işin sürəti və səmərəliliyini artırmışdır. Kabinə Bülbülün təşəbbüsü ilə 1931-ci ildə yaradılmış və təqribən 14 il fəaliyyət göstərmişdir. Xalq musiqisini dərinlən bilən, el mahnıları, aşiq havaları, muğamlar və s. gözəl ifaçısı olan Bülbül bu mədəni irsin böyük sərvət olduğunu, onları toplamaq və qorumağın nə dərəcədə vacib bir iş olduğunu dərk edərək, böyük entuziazm, məsuliyyət və sevgi hissilə, hədsiz maraq və həvəslə kabinənin işinə rəhbərlik etmişdir. Qarşısına böyük məqsədlər qoymuş, və bu məqsədlərin həyata keçməsi üçün bütün varlığını qoymuşdur. Toplama, nota salma, nəşr işi, musiqi-ədəbi irsin qorunması, alətlər üçün dərsliklərin yazılması (tar, kamancha, saz, balaman və s.), elmi-nəzəri tədqiqatların aparılması və bu kimi bir çox məsələlər ETMK tərəfindən ortaya çıxarılmış və mümkün olduğu qədər həyata keçirilmişdir.

Bülbülün yazdığı məqalələrə və digər yazılı mənbələrə söykənərək demək mümkündür ki, ekspedisiyalar əsasən 1932-1939-cu illər ərzində keçirilmişdir. “Bir ekspedisiyanın tarixi” məqaləsinə əsasən məlum olur ki, ilk ekspedisiya 1932-ci ildə təşkil olunmuşdur [2, s. 96]. Bülbül və A.Zeynallı xalq mahnılarını toplamaq üçün Qarabağda ekspedisiyada olmuş, X.Şuşinskiyin, digər xalq nəğməkarlarının ifasından bir sıra “mahnı və el havalarını” fonovalikə

yazmış, zəngin materialla Bakıya qayıtmışlar. Bulbul yazır ki, mahnı və musiqi folklorunun toplanılması işi xüsusilə 1937-ci ildə geniş aparılmışdır. Beləki, 1937-ci ilin yayında ETMK üzvləri Şəki şəhərində aşçıların və çalğıçıların toplantısını keçirmiş və bir sıra istedadlı, fitri musiqiçiləri aşkara çıxarmışlar. Ekspedisiyada tələbə-bəstəkarlardan Q.Qarayev, C.Hacıyev, İsmayılov (ETMK üzvləri), M.Baxçisaraysev (katib) iştirak etmişlər [1]. III ekspedisiya 1938-ci ildə Qubaya, Gəncəyə (C.Hacıyev, İsmayılov, Z.Bağirov), IV ekspedisiya isə 1939-cı ildə Qazax, Dilican, Basarkeçər, Borçalıya təşkil olunmuşdur. Həmin ekspedisiyanın tərkibində də C.Hacıyev, M.M.İsmayılov, Z.Bağirov iştirak etmişlər. Qeyd edək ki, ədəbiyyatda yalnız bu dörd ekspedisiya haqqında qısa məlumat vardır [5, s.62].

Musiqi materialının mühüm bir hissəsi isə Bakı şəhərində - Cabbar Qaryağdı oğlu, A.bəy Əliverdibəyov, C.Bağdadbəyov, Əli Zühal, Aşıq Mirzə, Aşıq Əsəd və d. ifası nəticəsində toplanmışdır. Bulbul yazır ki, “Cabbar 200-ə yaxın təsnifi, aşıq mahnısını 1933-cü ildə ADK-nın ETMK-ə bağışlamışdır [2, s. 14].

Qeyd edək ki, AMEA Mİİ-nin Arxivində 1935 və 1936-cı ilə aid not yazıları vardır ki, onların hansı mənbədən götürüldüyü yazıda qeyd olunmamışdır. Ola bilsin ki, ETMK 1932-1937 illər arası da ekspedisiyalar təşkil etmişdir və musiqi materialı toplamışdır. Məsələn: F.Xalıqzadənin yazdığına görə, 1934-cü ildə Niyazi II ekspedisiyanın tərkibində Lənkəranda olmuşdur [4]. Bulbul isə “Azərbaycan aşçıqlarının yaradıcılığı” məqaləsində 1932-37-ci illərdə fonograf vasitəsilə 500-ə yaxın mahnı, Tovuz, Gəncə, Şəmkirdə 30 çap vərəqi həcmində aşıq ədəbiyyatı materialı toplanıb yazıldığını söyləmişdir [2, s. 20]. “Musiqi sənətinin inkişaf yolları” məqaləsində (1938) artıq “150 çap vərəqindən artıq şifahi folklor materialı – qədim əfsanələr, dastanlar” toplanmış bildirilir [2, s. 45] Həmin məqalələrdən məlum olur ki, 1938-ci ildə Bülbülün özünün rəhbərliyi ilə də Gəncə, Xanlar və Quba rayonlarına ekspedisiya təşkil edilmişdir. Digər ehtimal isə ondan ibarətdir ki, musiqi materialları Bakı şəhərində yaşayan müəyyən informatorların köməyi və ifası ilə yazıya alınmışdır. Bu baxımdan, demək mümkündür ki, ETMK-nın bütün fəaliyyəti hələ də tam olaraq öyrənilməmişdir.

Məlum olduğu kimi, ETMK-nın materialları, 1945-ci ildə AMEA yaradılarkən İncəsənət Tarixi İnstitutunun Musiqi sektoruna verilmişdir. Ü.Hacıbəyli İnstitutun direktoru olmuş və Bülbüllə birlikdə sektorun qurulması, materialların saxlanması, qorunmasını təşkil etmiş, elmi araşdırmalar aparılması işinə rəhbərlik etmişlər. Onu da yada salaq ki, bəstəkarın ölümündən

sonra, bir müddət – 1949-cu ildə - İnstitutun musiqi bölməsinə Q.Qarayev rəhbərlik etmişdir və toplanılan materialların qorunması, işlənilməsinə və s. nəzarət etmişdir.

Bülbül 1938-ci ildə yazdığı “Azərbaycan aşığılarının yaradıcılığı” məqalədə yazır: 1932-1937-ci illərdə Kabinet bəstəkarlar tərəfindən və fonograf vasitəsilə yazılmış 500 yaxın mahnı toplamışdır. Mahnı və musiqi folklorunun toplanması sahəsində xüsusilə 1937-ci ildə geniş iş aparılmışdır. Bəstəkar S.Rüstəmov çoxlu azərbaycan melodiyası yazmış, və rənglərin yazılışı işinə başlamışdır (o cəmi 100 rəng yazmalıdır. Bəstəkarlar Niyazi, Q.Qarayev, C.Hacıyev və M.S.İsmayılov 150-dən artıq xalq melodiyasını nota salmışlar). Tovuz, Gəncə, Şəmkirdə 30 çap vərəqi həcmində aşığı ədəbiyyatı toplayıb yazmışlar” [2, s. 21]. “Musiqi sənətinin inkişaf yolları” [2, s. 44] məqaləsində isə artıq 800-dən artıq xalq melodiyasının toplanması, Qarayev, C.Hacıyev, N.S.İsmayılovu və S.Rüstəmovun toplayaraq yazdıqları 400 xalq rəqsindən və onların çapa hazır olduğu qeyd olunmuşdur. Burada artıq 150 çap vərəqi şifahi folklor materialı – qədim əfsanələr, dastanlar toplandığı bildirilir, “Azərbaycan aşığıları” əsərinin çapa hazır olması barədə məlumatlar verilir. Məqalədə Bülbül yazır ki, “Koroğlu” və “Aşığı Qərib” dastanlarının nəşr olunması nəzərdə tutulmuşdur.

Haşiyə çıxaraq, qeyd edək ki, “Aşığı Qərib” dastanı Mİİ “Azərbaycan xalq musiqi tarixi və nəzəriyyəsi” şöbəsi tərəfindən tərtib olunmuş, 10 cildlik nəzərdə tutulan “Azərbaycan xalq musiqisinin Antologiyası” nəşrinin VIII cildinə daxil edilmək üçün çapa hazırlanmışdır. Təəssüf ki, Bülbülün məqaləsindən 80 il ötməsinə baxmayaraq, bu əsərlər hələ də çap olunmamış qalmaqdadır. Baxmayaraq ki, bu haqda Mİİ Elmi Şurasının qərarı və ən əsası, AMEA-nın Prezidentinin qərarı vardır (17.02.2016, qərar 4/8).

AMEA Mİİ – nun Arxivində 1935-ci il tarixli iclasın bir protokol vardır. İclasda ETMK-nin rəhbəri, professor Bülbül məruzə ilə çıxış etmişdir. Məruzədə Elmi Tədqiqat Musiqi Kabinəsinin fəaliyyəti – görülən işlər, qarşıya çıxan çətinliklər, gələcək vəzifələr və s. qeyd olunmuşdur. Burada işlərin düzgün təşkil olunması, daha sürətlə və səmərəli aparılması üçün mühüm vəzifələrin qarşıya qoyulmasını müşahidə etmək mümkündür. Həmin məruzəni ümumiləşdirərək aşağıdakı nəticələri çıxarmaq mümkündür:

1. Elmi tədqiqat kabinəsi iki hissədən ibarət olmalıdır:

a) toplama şöbəsi (xalq musiqi nümunələrinin – el havaları, rəqsləri, aşığı yaradıcılığı nümunələri, muğamların, təsnif və rənglərin və s. toplanılması, yazıya alınması);

b) elmi-tədqiqat şöbəsi (toplanılan materialların elmi cəhətdən öyrənilməsi); (Qeyd edək ki, Elmi-tədqiqat və ya Təhlil şöbəsinə Ü.Hacıbəyli rəhbərlik etmişdir. Toplanılan materialın sənədləşdirilməsi işini isə X.Qayıbova aparmışdır. Protokollara əsasən məlum olur ki, Ü.Hacıbəyli ETMK-nin üzvü olmuş, kabinənin iclaslarında, bir çox məsləhələrin həllində yaxından iştirak etmişdir. Bax [1]).

2. Toplanılan musiqi nümunələrinin nota köçürülməsi;
3. Nota köçürülən havaların nəşr olunması, not nəşriyyatının yaradılması;
4. Klassik xanəndə, sazındə və aşıqlar haqqında bütün məlumatları toplamaq;
5. Klassik xanəndə və aşıqların səsi yazıldığı valları toplamaq (1905-1920);
6. Məşhur ifaçılara məxsus çalğı alətlərini almaq; Sadıxcan, A.Zeynallı və b.-nın;
7. Fotoşəkillər yığmaq;
8. Kitabxana təşkil etmək;
9. Fonoarxiv yaratmaq;
10. Fonoarxivi elmi müəssisələrlə birləşdirmək;
11. Azərbaycan musiqi tarixini yazmaq;
12. Milli alətləri öyrənmək, dərsliklər yazmaq;
13. Muğamların, aşıq musiqisinin simfonikləşməsi məsələsi;
14. Not yazılarının qeydiyyat məsələsi (anketin tərtib olunması) və s.

Materialların sənədləşməsi onu göstərir ki, Kabinetin işləri peşəkar səviyyədə aparılmışdır. Göründüyü kimi, irəli sürülən məsələlər o dövr üçün olduqca çətin, cürətli, təxirə salınmayacaq dərəcədə vacib, eyni zamanda, professional şəkildə ortaya atılmış mühüm elmi-təcrübəvi məsələlədir. Demək mümkündür ki, qarşıya qoyulmuş məqsəd və vəzifələr artıq bu gün müəyyən qədər həyata keçirilmiş və bir sıra məsələlər həllini tapmışdır. Əlbəttə, qarşıya qoyulan bütün məsələləri – xüsusilə, not yazılarının çap olunması və digər məsələləri, bir çox səbəblər üzündən, və görünür ki, daha çox maliyyə çatışmamazlığı üzündən yerinə yetirmək mümkün olmamışdır.

Bir məsələni də nəzərinizə çatdırmaq istərdik. Məlum olduğu kimi, keçən il Respublikamızda Multikulturalizm ili elan olunmuşdu. Son dövrlər “Multikulturalizm – Azərbaycan xalqının həyat tərzidir” ifadəsini tez-tez işlədirik. Bu çox doğru, həqiqəti ifadə edən bir fikirdir. Azərbaycan xalqı daim toleyrantlığı ilə, multikultural ənənələri ilə tanınmışdır. ETMK-nin bəzi sənədləri də deyilənləri sübut edir. Aşağıda təqdim edilən sənəddən görünür ki, ETMK öz fəaliyyəti dövründə bütün azsaylı xalqların mədəniyyətinə hörmətlə yanaşmış və onların toplanıb qorunması işinə böyük önəm vermişdir. Həmin sənədin mətnini sizə təqdim edirik:

1938-ci – 24 iyun-24 iyul tarixində ekspedisiya - Quba: Bülbül, M.S.İsmayılov, Z.Bağırov, Həbibə - katib

Az. SSR Elmi Tədqiqat Musiqi Kabinetinin ekspedisiyasının

İş planı:

1. Tat xalq yaradıcılığının öyrənilməsi;
2. Kumık xalq yaradıcılığının öyrənilməsi;
3. “Koroğlu” nun başqa dillərdə olub-olmamasının araşdırılması;
4. Aşıq yaradıcılığının öyrənilməsi (başlıca olaraq sovet tematikası);
5. Xalqın məişəti ilə bağlı olan instrumental melodiyaların yazılması;
 - a) Toy rəqs havaları;
 - b) At yürüşlərindəki melodiyalar;
 - c) Səhər melodiyaları;
 - d) Döyüş melodiyaları;
 - e) Ayrı-ayrı xalqların dillərindəki mahnıların akkompamenti.

Bülbül – 21 iyun 1938

İş planının 1, 2, 3 və 5-ci bəndinin e) punktu deyilənlərə tutarlı bir sübutdur. Bu sənəddə qarşıya qoyulan bəndlərin bir çoxu artıq öz həllini tapmışdır. Məsələn: Tat xalq yaradıcılığı haqqında böyük material toplanmış, redaktə edilmiş, rəy verilmiş, çapa hazırlanmışdır. Həmin materiallar illər sonra – 2011-ci ildə işıq üzü görən “Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid” adlı çoxcildlik nəşrə [1, I cild] daxil edilmişdir. Ümumiyyətlə, AMEA Mİİ Arxiv sənədləri arasında Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqların dilində yazılmış musiqi nümunələri də saxlanılır. Onu da qeyd edək ki, onların əsas hissəsi Azərbaycan xalq mahnılarıdır ki, başqa xalqların müğənniləri tərəfindən ifa olunmuş və nota salınmışdır.

Bülbül istedadlı bəstəkar və musiqişünasları ETMK-nin işinə cəlb etmişdi. Onlar təkcə ekspedisiyalarda deyil, musiqi nümunələrinin toplanması, nota yazılması işi ilə deyil, eyni zamanda, kabinetin keçirdiyi iclaslarda, bir çox məsələlərin müzakirələrində də fəal iştirak etmişlər.

Ekspedisiya iştirakçıları – bəstəkarlar və musiqişünaslardan ibarət gənclər qrupunun üzvləri o zaman çox gənc idilər. Onların cəmi 19-25 yaşı var idi. Lakin, təcrübəsizliyə, yaşın az olmasına baxmayaraq, onları bu işə yönəldən bir qüvvə, yüksək amal mövcud idi: doğma musiqiyə, sənətə məhəbbət. Zəngin musiqi irsimizin toplanılması və qorunması işinin nə dərəcədə böyük önəm daşdığına bütün məsuliyyəti ilə dərk edilməsi – gəncləri birləşdirən başlıca amal idi. Fikrimizcə, məhz bu ekspedisiyalarda iştirak onların dahi

simasının açılmasını, yaradıcı “Mən”nini şərtləndirən əsas amillərdən biridir. Və məhz həmin gənc musiqiçilər – Q.Qarayev, C.Hacıyev, M.S.İsmayılov, Z.Bağırov, T.Quliyev, Niyazi, S.Rüstəmov, F.Əmirov və başqaları sonralar, həm böyük bəstəkar və musiqişünas, həm böyük ictimai xadim, həm də böyük şəxsiyyət kimi yetişmiş, Azərbaycan musiqisində aparıcı qüvvə olaraq fəaliyyət göstərmişlər. Həm qədim musiqi irsimizin qoruyucusu, həm də həmin xəzinə üzərində qurulan, əldə etdiyimiz yeni musiqi sərvətinin yaradıcısı olmuşlar. Bəzən düşünürsən ki, belə şəxsiyyətləri yetişdirən nədir, hansı səbəblərdir? Əlbəttə ki, istedad, Vətənə sevgi, sənətə sevgi, zaman, dövr, mühit. Məhz bu sevgi, vətənpərvərlik hissi bütün gəncləri, məsləkdaş olaraq, fədakarlığa, durmadan yaratmağa, yenilməz ruh yüksəkliyi ilə çalışmağa istiqamətləndirirdi. Bu baxımdan, dahi şəxsiyyətlərin – Ü.Hacıbəylinin eləcə də, Bülbülün, C.Qaryağdı oğlunun və digərlərinin həyat və fəaliyyəti hər bir istedadlı gənclər üçün bir örnək, bir nümunə idi.

Q.Qarayev yazırdı: «Maestro Bülbülə Azərbaycan bəstəkarları borcludurlar. O, yaradıcılığımızın ehtirashı təbliğatçısı, onun uğuru və tanınması uğrunda mübariz idi. Onun tələbkarlığı, işimizə yüksək qiymət verməsi, ən xırda nöqsanları dərhal duyması və bunlara qarşı barışmazlığı yaradıcılıq işində bizim üçün meyar idi. ETMK-də professor Bülbül məni xalq musiqisi üzərində işləməyə cəlb etdi. Mən aşıq yaradıcılığındakı nümunələri, xalq mahnı və rəqsləri yazır, xalq mahnılarını yenidən işləyirdim. Beləliklə, mən xalq musiqisi ilə yaxından təmasda olduqca xalq yaradıcılığının zənginliyindən heyratə gəldim... Bülbülün bütün həyatı – sənətə ilhamla, ehtirasla xidmət etmək nümunəsidir» [5, s. 248]. C.Hacıyev isə belə söyləmişdi: «Əgər Bülbül olmasaydı, çətin ki, biz xalq yaradıcılığını belə mükəmməl, belə dərinədən öyrənə bilərdik. Folkloru bütün incəliklərinədək bilən musiqişünas, musiqi folklorunun öyrənilməsi məsələlərinə dair məqalələri və çıxışlarının böyük elmi əhəmiyyəti olan Bülbül bizə - həyata yenidən qədəm qoymuş gənc musiqiçilərə xalq musiqisinə xüsusi məhəbbət oyadır, onun yaradıcı şəkildə dərk olunmasınışılayırdı, onun sayəsində biz musiqi folklorunu xüsusi bir qüvvətlə, həssaslıqla duyuruq» [5, s. 252].

“O (Bülbül – İ.K.), iki global məqsəd güdürdü: birinci, xalq musiqi incələrinin yazılması və qorunması, və ikinci, bu yazılar vasitəsilə, dogma musiqinin saf bulağı ilə gənc musiqiçilərin ünsiyyətinin yaradılması, hansı ki, sonralar onların iri əsərlərində üzə çıxırdı... Bülbül – Azərbaycan musiqisinin mərhələvi hadisələrinin başlanğıcıdır... Bülbül – onun musiqili xalqının gələcək haqqında yaddaşdır.” [6, s. 50] – bu fikirləri isə T.Quliyev söyləmişdir.

Onu da qeyd etmək ki, ETMK xətti ilə toplanmış bir sıra materiallar bir sıra alimlər, musiqişünaslar və musiqiçilər tərəfindən öyrənilmiş, tədqiq edilmiş, onlar əsasında çoxlu sayda elmi əsərlər yaranmışdır. Son dövrlər arxiv materialları yenidən üzə çıxarılır, onlar üzərində işlənir, bu günün tələbləri mövqeyindən saf-çürük edilir, transliterasiya olunaraq yenidən dərc olunur. Belə nəşrlərdən biri də AMEA və Hüseyn Cavid Muzeyinin birlikdə tərtib etdikləri “Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid” (Bakı: Çarşıoğlu, 2011-2015) adlanır. Bu – on üç cilddən ibarət nəşrdir. Nəşrin müəllifi və tərtibçisi Gülbəniz Babaxanlıdır. Buraya, əsasən, Ərtoğrul Cavidin adı ilə bağlı olan sənədlər, rəylər, not yazıları, dastan və nağıllar, Cabbar Qarayağdı oğlunun ifasından yazıya alınan mahnı və təsniflərin poetik mətnləri və bir çox digər qiymətli materiallar daxildir.

Hal-hazırda görülmək işlər yenə də çoxdur. Azərbaycan xalq musiqi yaradıcılığını bütöv bir tam halında təqdim etmək, dəyərləndirmək üçün indi də yeni ekspedisiyaların təşkil olunması çox vacibdir. Bu iş təkcə respublikamızda deyil, Azərbaycanlıların yaşadığı qonşu ölkələrdə də aparılmalı, zəngin musiqi irsimiz – xalq mahnı və rəqsləri, aşiq və muğam sənəti nümunələri toplanılmalı və tədqiq edilməlidir.

Artıq toplanılmış və nəşr olunmuş Azərbaycan musiqi folklor nümunələrinin pasportlaşması məsələsi də bu gün qarşımızda duran mühüm vəzifələrdən biridir. Artıq yuxarıda verildiyi kimi, ETMK-nın tərtib etdiyi mükkəmməl nümunə də vardır. Həmin anket əsasında musiqi nümunələrinin sənədləşdirilməsi, elektron versiyalarının hazırlanması çox vacibdir və demək olar ki, günümüzün tələbidir. Belə bir pasportlaşma Azərbaycan musiqisini hər cür təcavüzdən qorumağa yardım edəcəkdir. Mİİ-nin “Azərbaycan xalq musiqi tarixi və nəzəriyyəsi” şöbəsi hal-hazırda bu məsələlərin həlli ilə məşğuldur və Azərbaycan “Bülbül”ünün yaratdığı Elmi Tədqiqat Musiqi Kabinetinin böyük məram və amallarını davam etdirmək üçün var gücü ilə çalışır.

Nəticə

Bülbül ETMK-nın yaradılmasının təşəbbüskarı, yaradıcısı və rəhbəri olmuşdur. ETMKmusiqi-elmi və musiqi-yaradıcı qüvvələri bir yerə cəmləyən mərkəz olaraq nəzərdə tutulmuş və qarşısına böyük məqsədlər qoymuşdur: xalq musiqisinin səs yazılarının toplanması, nota köçürülməsi, qorunması, tədqiq edilməsi, topluların tərtib edilməsi və nəşri, musiqi tarixi və nəzəriyyəsi haqqında elmi əsərlərin yazılması, toplanılan nümunələr əsasında müxtəlif

janrdə əsərlərin yazılması və s. Bu sahələrdə ETMK böyük işlər görmüş və qarşıya qoyulan bir çox məsələlər yerinə yetilmişdir. Azərbaycanda etnomusiqişünaslıq elmi ETMK-nın topladığı zəngin material üzərində yaranmış, çoxlu sayda bəstəkarlar əsərləri meydana gəlmişdir. ETMK-nın fəaliyyəti tam öyrənilməmişdir, bu baxımdan, arxiv və muzeylərdə tədqiqat işləri davam etdirilməlidir. Əminik ki, ETMK-nın üzə çıxarılmayan sənədləri, musiqi nümunələri və s. vardır ki, onların demək olar ki, bir əsr boyu gecikən nəşri, tədqiqi Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə hələ uzun müddət xidmət edəcəkdir.

Açar sözlər: Bülbül, ETMK, not yazısı, fonovalik, ekspedisiya.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan qeyri-maddi mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid. Ərtoğrul Cavidin nota köçürdüyü xalq mahnıları (Layihənin müəllifi və tərtibçi G.Babaxanlı). – Bakı, 2015.
2. Bülbül. Seçilmiş əsərləri. – Bakı, 1965.
3. Xalıqzadə F. Qloballaşma dövründə Azərbaycan folklorunun qorunması problemləri. Musiqi dünyası. 3-4/17, 2003.
4. İsmayılov M, Karaqiçeva L. Azərbaycan xalq musiqisi. Azərbaycan musiqisi. – Bakı, 1961. s.62.
5. Məmmədova A. Bizim Bülbül dünyanın bülbülü. – Bakı, 2011.
6. Maestro Bülbül. Məruzələr. Çıxışlar. Məktublar. (1931-1961 illər), rus dilində. – Bakı, 2007, s.50-51.

Ирада Кочарли (Азербайджан)

Бюлбюль – как организатор и руководитель

Научно-исследовательского кабинета музыки

В статье рассматривается деятельность Бюлбюля в рамках НИК Муз-а. Бюлбюль был инициатором, организатором и руководителем НИК Муз-а. За 14 лет существования было собрано множество образцов народной музыки, произведены нотные записи, составлены и выпущены сборники. Были проведены научно-исследовательские работы по азербайджанской народной песенно-танцевальной музыке, ашыгскому творчеству, мугамному искусству, были созданы учебники и т.п.

По этим материалам начала свое развитие азербайджанская музыкальная фолклористика. На основе народных музыкальных образцов было написано множество композиторских произведений – песни, камерно-симфонические и симфонические мугамы “Шур”, “Курт-овшары” и т.д. Деятельность НИК Муз-а не изучена полностью и, с этой точки зрения, в архивах, музеях работа должна быть продолжена. В статье подчеркивается, что существуют документы, музыкальные записи и т. д. собранные НИК Муз-ом. Исследование, издание которых повлекут за собой новые достижения в музыкальной культуре Азербайджана.

Ключевые слова: Бюльбюль, НИК Муз, нотная запись, фоновалик, экспедиция.

Irada Kocharli (Azerbaijan)

Bulbul like a head and organizer of Scientific Research Music Office

The paper deals with Bulbul's activity in the framework of Scientific Research Music Office (SRMO). Bulbul's activity as an initiator, organizer and a head of SRMO is mentioned. A number of specimens of national folk music gathered, recorded on note, collections designed and edited within 14 years. Scientific research works conducted on the creativity of folk song and dance, ashug art and mugham art , as well as prepared text books and etc. Azerbaijan music folk studies developed on the basis of those materials. A lot of works by composers like songs, camera and symphonic plays (“Shur”, “Kurd-ovshari” symphonic mughams and etc.) appeared on the basis of folk music specimens. Regarding not completely studied of the activity of SRMO researches should be prolonged in archives and museums. The existing of undetected documents, musical specimens of SRMO and etc are mentioned issue, research and study would be given many grand gifts to Azerbaijani music culture for a long time.

Key words: Bulbul, SRMO, musical notation, fonawalk, expedition.